

PIRMA
DALIS

NAMO

*1864 metų
balandžio 22 diena*

1

ČIUKU ČIUKU NAMO

PRIEŠAUŠRIO VĖSOJE ARTĖDAMA PRIE SINSINAČIO STOTIES, „DE Moino dvasia“ nesiliovė skelbti, kad atvyksta, – iš pradžių Šamanas pajuto švelnų virpesį, kurio ant medinės stoties platformos niekas turbūt ir nepastebėjo, paskui aiškiai atsklido drebulys, o tada viskas ėmė krūpčioti. Staiga ta karštu metalu, alyva ir garais tvoskianti pabaisa išniro iš niūriai pilkšvos prieblandos, visai čia pat sublizgo žalvariu kaustytas juodas drakono kūnas su besikilnojančiais galingais švaistikliais, lyg banginis, pūkščiantis į dangų blyškių dūmų debesį, kuris, lokomotyvui stabdant, pamažu sklaidėsi ir tirpo, virsdamas draiskalais.

Trečiame vagonė buvo vos kelios laisvos kietos medinės sėdynės, ir kol jis įsitaisė ant vienos, traukinys vėl krūptelėjo ir pajudėjo. Traukiniai buvo naujovė, tačiau jais tekdavo keliauti su per gausiu būriu žmonių. Jis mėgo joti vienas, paskendęs mintyse. Ilgas vagonas buvo prisigrūdęs kareivių, ūkininkų, prekyvių ir įvairiausių moterų – su mažais vaikais ir be jų. Vaikų klyksmai jo, žinoma, visiškai netrikdė, tačiau vagonė tvyrojo troški, iš visokių kvapų – nešvarių kojinių, pridergtų vystyklų, prasto virškinimo, prakaituotų ir seniai praustų kūnų, sudvisusių cigarų ir pypkių dūmų – sumišusi smarvė.

Langas, regis, įrengtas taip, kad niekas nepajęgtų jo įveikti, tačiau Šamanas, stiprus ir petingas, rėmą pakėlė, nors iš karto suprato klydęs. Už trijų vagonų aukštas lokomotyvo kaminas spjaudė ne vien dūmus, bet ir suodžius, pelenus, užgesusias ar teberusenančias žarijas, ir tas srautas lėkė atgal palei traukinį, pro atvirą

langą patekdamas ir į vidų. Netrukus nuo žiežirbos ėmė rūkti naujas jo paltas. Krenkšdamas ir pykdamas Šamanas užtrenkė langą, o paskui paltą daužė, kol žiežirba užgeso.

Kitapus tako sėdinti moteris į jį pažvelgė ir nusišypsojo. Buvo gal dešimčia metų vyresnė, apsirengusi dailiai, bet kelionei tinkamai – pilka vilnone suknele be krinolino, apkraštuota melsvu, jos šviesius plaukus išryškinančiu lininiu audiniu. Jai dar nespėjus nuleisti akių prie nérinio, turimo ant kelių, jų žvilgsniai akimirką susidūrė. Šamanas nedvejojdamas nusigręžė – gedulas netiko leisti į vyrų ir moterų žaidimus.

Jis turėjo naują svarbią knygą, tačiau, mėginant į ją įsigilinti, mintys grįždavo prie Tė.

Jam už nugaros taku brovėsi konduktorius, bet Šamanas tai sužinojo, tik šiam ranka palietus petį. Krūptelėjęs žvilgtelėjo į įraudusį veidą. Konduktoriaus ūsai baigėsi dviem gausiai priteptais smiliais galiukais, o žilstanti rausvai gelsva barzda Šamanui patiko, nes per ją buvo gerai matyti burna.

– Turbūt esi kurčias? – draugiškai tarė tas žmogus. – Pone, jau tris kartus prašiau parodyti bilietą.

Šamanas nusišypsojo, nes su tokiais dalykais susidurdavo nuolat.

– Taip, *esu* kurčias, – tarė, paduodamas bilietą.

Jis žiūrėjo į už lango banguojančią preriją, bet žvilgsnis slydo už nieko neužkliudamas. Ritosi vis tas pats kraštovaizdis. Be to, traukinys lėkė taip greitai, kad vaizdai tik šmėkstelėdavo, nespėdami įstrigti jo sąmonėje, ir vėl pranykdavo. Keliauti buvo geriausia pėsčiomis ar raitam; išalkus ar prireikus nusišlapinti, visada galėjai stabtelėti, jei tik pasitaikydavo tinkama vieta. Tokia vieta, priartėjus traukiniu, tuoj pat dingdavo iš akių.

Knyga, laikoma rankose, vadinosi „Ligoninės apybraižos“. Ją parašė moteris pavarde Alkot, nuo karo pradžios slaugiusi sužeistuosius, ir jos piešiamos kančios bei siaubingos kariuomenės ligoninių sąlygos audrino medikus. Skaitant viskas rodėsi dar blogiau, nes vaizduotė piešė vargus, kurie galėjo tekti jo broliui Dičkui, mūšyje be žinios dingusiam konfederatų žvalgiui. Jeigu tik, mąstė Šamanas, Dičkis tikrai netapo bevardžiu žuvusiuoju.

Tokios mintys, dusindamos sielvartu, vėl gražindavo prie Tė, tad iš nevilties jis pradėjo dairytis.

Vagono priekyje apsivėmė mažas liesas berniukas, ir išbalusi jo motina, dar su trimis vaikiukais sėdinti ant ryšulių krūvos, pripuolė palaikyti jam kaktos, kad neapterštų kitų daiktų. Kol Šamanas iki jų prasibrovė, ji jau buvo pradėjusi nemalonų valymą.

– Aš – gydytojas. Gal galiu jam padėti?

– Neturiu pinigų jums mokėti.

Jis tik mostelėjo ranka. Po pykinimo priepuolio berniukas prakaitavo, bet oda buvo vėsi. Gerklė nepatinusi, akys gana gyvos.

Moteris klausinėjama pasisakė esanti ponia Džonatan Sperber. Iš Limos Ohajuje. Keliauja pas vyrą, įsikūrusį su kvakeriais Springdeile už penkiasdešimties mylių į vakarus nuo Davenporto. Ligonis – Lesteris, aštuonerių. Išblyškęs, bet, veido spalvai pamažu grįžtant, neatrodė sergąs sunkiai.

– Ką jis valgė?

Įkišusi ranką į riebaluotą miltų maišą, ji nenoromis ištraukė naminę dešrą. Ši buvo pažaliavusi, ir Šamano nosis patvirtino tai, ką matė akys. Dieve mano!

– E-e... ja valgydinote visus?

Moteris linktelėjo, ir jis, žvilgtelėjęs į kitus mažiukus, nusistebėjo jų skrandžių atsparumu.

– Daugiau tikrai nebeduokite. Labai smarkiai apgedusi.

Jos lūpos susispaudė į tiesią liniją.

– Nesmarkiai. Ji gerai pasūdyta, esame valgę ir prastesnės. Jei-gu būtų tokia bloga, vemtume visi – ir vaikai, ir aš.

Jis gerai nutuokė apie bet kurio tikėjimo naujakurių gyvenimą, kad suprastų, ką ta moteris sako iš tiesų: daugiau nieko, išskyrus dešrą, jie neturi, tad ir reikia arba ją valgyti, arba badauti. Šamanas grįžo į savo vietą. Suvyniota į „Sinsinačio komersanto“ lapus jo laukė nemenka valgio atsarga – trys stori sumuštiniai, liesa jautiena su juoda vokiška duona, pyragaitis su braškių uogiene ir du obuoliai, kuriais jis, norėdamas vaikus pralinksinti, truputį pažongliravo. Išvydusi maistą, ponia Sperber išsiziojo, lyg norėdama prieštarauti, bet tuoj pat užsičiaupė.

– Bičiuli, jums esame skolingi, – tepasakė.

Šviesiaplaukė moteris kitapus tako jį tebestebėjo, Šamanas vėl ėmėsi skaityti, bet grįžo konduktorius.

– Klausyk, ką tik pagalvojau, kad tave pažįstu. Tu – daktaro Koulo vaikas iš Holdeno Perkėlos? Taip?

– Taip, – Šamanas suprato, kad atpažinti padėjo kurtumas.

– Neatsimeni manęs? Frankas Flečeris. Auginau javus palei Hup Polo kelią. Tavo Tė rūpinosi mumis, visais septyniais, daugiau kaip šešerius metus, bet paskui viską išpardaviau ir stojau dirbti geležinkelyje. Tada persikraustėme į Rytų Moliną. Atsimenu, kartais, kai dar buvai visai jauniklis, atjodavai kartu, jam už nugaros įsikibęs visomis keturiomis.

Ligonijų lankymas buvo vienintelė galimybė jo tėvui daugiau laiko praleisti su vaikais, ir šie mėgdavo vykti su juo pas ligonius.

– Dabar atsimenu jus, – pasakė Flečeriu. – Ir jūsų ūkį. Baltas karkasinis namas, raudona daržinė skardiniu stogu. Senąjį, iš velėnos statytą namą naudojote kaip sandėlį.

– Teisybė, taip ir buvo. Kartais tu su juo atjodavai, kartais tavo brolis, kuo jis vardu?

Dičkis.

– Aleksas. Mano brolis – Aleksas.

– Taigi. Kur jis dabar?

– Kariuomenėje.

Bet neužsiminė, kurioje.

– Žinoma, kurgi daugiau. Mokaisi, būsi pastorius? – susidomėjo konduktorius, žvelgdamas į juodą apdarą, dar prieš dvidešimt keturias valandas kybojusį Seligmano parduotuvėje Sinsinatyje.

– Ne, aš irgi gydytojas.

– Dievulėliau! Lyg ir per jaunas.

Nė pats nepajuto, kaip kiekiau suspaudė lūpas, nes teisintis dėl amžiaus buvo sunkiau negu dėl kurtumo.

– Ne, ne per jaunas. Jau dirbu ligininėje Ohajuje. Pone Flečeri... mano tėvas ketvirtadienį mirė.

Konduktoriaus šypsena dingo taip lėtai ir be pėdsako, kad nuoširdus jo liūdesys abejonių nekėlė.

– Ak. Ir vis pačių geriausiųjų netenkame. Kare?

– Tuo metu jau buvo namie. Telegramoje parašyta: vidurių šiltinė.

Konduktorius palingavo galvą.

– Gal malonėtum perduoti savo mamai, kad su ja melsis daugybė žmonių?

Šamanas padėjo ir atsakė: jai tai būsią labai svarbu.

– Ar kurioje stotyje bus maisto parduotuvė?

– Ne. Maisto atsargomis keleiviai apsirūpina patys, – geležinkelininkas pažvelgė į jį susirūpinęs. – Nė trupinio nenusipirksi iki persėdimo į kitą traikinį Kenkakyje. Dieve, nejaugi jie nepasakė parduodami bilietai?

– Ne, ne, žinoma, pasakė, viskas gerai. Tik šiaip paklausiau.

Konduktorius kilstelėjo ranką prie kepurės ir nuėjo. Po valandėlės kitapus tako sėdinti moteris atsistojusi pasistiebė ir trūktelėjo ant daiktams skirtos lentynos padėtą iš ažuolo karnų nupintą išpūdingo dydžio krepšį, drauge parodydama dailų linkį nuo krūtinės iki šlaunies. Pašokęs Šamanas krepšį nukėlė.

Moteris nusišypsojo.

– Jūs taip pat turite pasivaikinti, – tvirtai pareiškė. – Kaip matote, mano atsargų pakaktų visam pulkui!

Šį teiginį jis užginčijo, bet sutiko, kad kuopai galbūt užtektų. Netrukus jau kramsnojo keptą vištieną, moliūgų papločius ir bulvių apkepą. Ponas Flečeris grįžo, nešinas apmaigytu sumuštiniu su kumpiu, kurį kažkur iškaulijo Šamanui, plačiai nusišypsojo, paskelbė, kad daktaras Koulas maisto rasti geba geriau negu visa Potomako armija, ir, pranešęs, jog tą sumuštinį sukims pats, vėl nuėjo.

Šamanas valgė beveik nekalbėdamas, stebėdamasis ir gėdydamasis, kad sielvartas nesukliudė šitaip išalkti. Ji kalbėjo kur kas daugiau, negu valgė. Buvo vardu Marta Makdonald. Jos vyras Laimanas dirbo prekybos agentu Amerikos ūkio įrangos kompanijoje Rok Ailende. Pasakė užjaučianti Šamaną dėl netekties. Jai paduodant maistą, jie susilietė keliais – toks artumas maloniai šildė. Jis jau seniai buvo pastebėjęs, kad daugelį moterų jo kurtumas arba sudomindavo, arba atstumdavo. Pirmąsias galbūt jaudino įdėmus jo žvilgsnis: joms kalbant, jo akys visada būdavo išmeigtos į jų veidus dėl būtinybės stebėti lūpas.

Savo išvaizdą jis vertino blaiviai. Nors ir ne koks gražuolis, buvo aukštas ir stambus, vikrių judesių, trykštantis vyriškos jaunatvės energija ir puikia sveikata, tad taisyklingi jo veido bruožai ir iš tėvo paveldėtos skvarbios žydros akys jį darė bent patrauklų. Šiaip ar taip, ponios Makdonald atžvilgiu visa tai nieko nereiškė.

Jis turėjo taisyklę – ir laikėsi taip pat tvirtai, kaip ir priesako rūpesingai plautis rankas prieš operaciją ir po jos – niekada neprasidėti su ištekėjusia moterimi. Kai tik mandagumas leido pasitraukti neižeidžiant, padėjo už puikius priešpiečius ir grįžo į savo vietą kitoje vagono pusėje.

Didžiąją dalį popietės jis praleido su knyga. Luizė Alkot rašė apie operacijas be jokių priemonių skausmui malšinti, apie nešvaros ir pūlių dvoko pilnas ligonines ir jose nuo užterštų žaizdų mirštančius vyrus. Susidūręs su mirtimi ir skausmu, jis visada nuiliūdavo, bet nebūtina kančia ir mirtis, kurios buvo galima išvengti, tiesiog siutindavo.

Pavakare eidamas pro šalį, ponas Flečeris pranešė, kad traukinys kas valandą nuvažiuoja keturiasdešimt penkias mylias, tris kart greičiau už arklį, ir nepavargsta! Apie tėvą telegrafas pranešė tą patį rytą, kai jis mirė. Šamanas stebėdamasis svarstė, kad pasaulis darda į spartaus susisiekiimo ir dar spartesnio susižinojimo laikus, kai rasis naujų ligoninių ir gydymo metodų, o chirurgai operuos nebekankindami. Pavargęs nuo didingų apmąstymų, mintyse nurengė Martą Makdonald ir ištisą pusvalandį bailiai, bet maloniai vaizdavosi atliekās jos apžiūrą, peraugančią į glamones – kuo nekalčiausiai ir be jokios kam nors žalos pažeisdamas savąją Hipokrato priesaiką.

Dėmesį nukreipė neilgam. Tė! Juo labiau artėjo namai, juo sunkiau buvo susitaikyti su tikrove. Akis peršėjo nuo besikaupiančių ašarų. Dvidešimt vienu metų gydytojui nederėjo verksti, matant žmonėms. Tė... Juoda nakties tamsa užgulė dar gerokai iki persėdimo Kenkakyje. Pagaliau, nors vis tiek per greitai, po vienuolikos valandų nuo išvykimo iš Sinsinačio ponas Flečeris paskelbė, kad artėja stotis:

– Roook Aaailendas!

Stotyje buvo šviesu lyg dieną. Išlipęs iš traukinio, Šamanas pamatė po dujiniu žibintu jo laukiantį Oldeną. Samdinyš papplekšnojo per ranką ir, liūdnai šyptelėjęs, pasisveikino kaip visada:

– Vėl namo, čiuku čiuku, vėl namo.

– Sveikas, Oldenai.

Jie stabtelėjo žibinto šviesoje, kad galėtų pasikalbėti.

– Kaip ji laikosi? – paklausė Šamanas.

– Pats supranti. Mėšlas. Dar kaip reikiant ir nesusivokė. Ne daug teturėjo laiko pabūti viena – nuolat žmonės iš bažnyčios. Ir pastorius Blekmeris sėdi kartu, visi tie žmonės nuo jos nesitraukia visą dieną.

Šamanas linktelėjo. Nepalenkiamas motinos dievobaimingumas kamavo juos visus, bet jei Pirmųjų baptistų bažnyčia dabar galėjo padėti, jis jautėsi jai dėkingas.

Oldenas teisingai spėjo, kad Šamanas turės tik vieną kelionmaišį, ir galima atvažiuoti dviračiu vežimaičiu su geromis spyruoklėmis, o ne su dideliu ir kietu keturračiu vežimu. Buvo pasikinęs palšąjį Bosą, tėvo labai mylėtą arklį; prieš sėsdamas į vežimą, Šamanas patrynė jam nosį. Pajudėjus kalbėti buvo neįmanoma, nes tamsoje nematė Oldeno veido. Oldenas kvėpėjo kaip visada – šienų ir tabaku, neapdorota vilna ir viskiu.

Mediniu tiltu jie pervažiavo Uolotąją upę ir risčia pasuko keliu, vedančiu į šiaurės rytus. Kraštovaizdžio abipus kelio jis nematė, bet atsiminė kiekvieną medį ar akmenį. Kai kur vežimas ritorsi sunkiai, nes beveik ištirpęs sniegas jau buvo virtęs purvu. Po valandos Oldenas, timpltelėjęs vadžias, arklį sustabdė poilsio ten, kur visada stodavo, ir abu išlipę nusišlapino ant įmirkusios žemutinės Hanso Bakmano ganyklos, paskui pavaikštinėjo, mankštindami sustingusias kojas. Netrukus jau riedėjo siauru tilteliu per savąją upę, ir Šamanui atėjo baisiausia valandėlė, nes priešakyje dūlavo namas ir kluonas. Iki tol viskas atrodė įprasta: Rok Ailende pasitinkantis Oldenas, kelionė su juo namo, tačiau atvykus Tė ten nebuvo. Ir niekada nebebus.

Iš karto į namus Šamanas nėjo. Padėjo Oldenui iškinkyti arklį, tada su samdiniu nužingsniavo į kluoną ir uždegė aliejinį žibintą, kad galėtų kalbėtis. Pasirausęs šiene, Oldenas ištraukė butelį, kuriame skysčio dar buvo apie trečdalį, bet Šamanas papurtė galvą.

– Gal ten, Ohajuje, tapai blaivininku?

– Ne. – Tai buvo keblus reikalas. Jis, kaip ir visi Koulai, gerti nemokėjo, bet buvo svarbiau kita – tėvas jau kadaise sakė: svaigalai naikina Dovaną. – Tik retai pasitaiko vartoti.

– Taigi, esi toks pat, kaip jis. Bet šįvakar reikia vengti.

– Nenoriu, kad ji užuostų. Ir be tokių ginčų man su ja gana bėdos. Bet gal paliktum čia kur nors. Kai atsiguls, eidamas į išvietę užsuksiu ir gurkštelėsiu.

Oldenas linktelėjo.

– Būk kantresnis, – padvejojęs tarė. – Žinau, kartais ji išvargina, bet... – ir sustingo apstulbęs, nes Šamanas priėjo ir jį apkabino. Jų santykiuose šito nepasitaikydavo, vyrai nesiglébesčiuodavo. Samdinys sutrikęs paplekšnojo Šamanui per petį. Po akimirkos Šamanas jo pasigailėjo, užpūtė žibintą ir per tamsų kiemą nuėjo į virtuvę, kur, visiems jau išsiskirsčius, laukė motina.